

The Gleaner

Vol 22 (1999)

Ειδήσεις για τον Κερκυραίο χαρτογράφο Ιωάννη Ξενοδόχο

Γεράσιμος Δ. Παγκράτης

doi: [10.12681/er.188](https://doi.org/10.12681/er.188)

To cite this article:

Παγκράτης Γ. Δ. (1999). Ειδήσεις για τον Κερκυραίο χαρτογράφο Ιωάννη Ξενοδόχο. *The Gleaner*, 22, 241–246. <https://doi.org/10.12681/er.188>

Παρασχολήματα

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΟ ΙΩΑΝΝΗ ΞΕΝΟΔΟΧΟ

ΣΤΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΞΕΝΟΔΟΧΟ αποδίδεται ο πρώτος χειρόγραφος ελληνικός πορτολάνος άτλας, ο οποίος φυλάσσεται σήμερα στο Μουσείο Correr στη Βενετία.¹ Η σχετική με τους χειρόγραφους ναυτικούς χάρτες ελληνική βιβλιογραφία αναφέρεται στο έργο από το 1966,² ενώ στις απογραφές του σχετικού υλικού το έργο του Ξενοδόχου έχει εντοπιστεί ήδη από το 1866.³

Ο Ξενοδόχος θεωρήθηκε έξαρχης Έλληνας εξαιτίας τόσο του ονόματός του όσο και της καταγωγής του, που δηλώνονται στο πρώτο φύλλο του άτλαντα, πράγμα που δεν αφήνει περιθώρια άμφιβολίας («*Ego Ioannis Xenodocos da Corfui composuit. Ano MCCCCXX. Ex dies XXIII setebrioi*»).⁴ Ο άτλας αποτελείται από τρία φύλλα τα όποια περιλαμβάνά-

1. Γιώργος Τόλιας, *Οι ελληνικοί ναυτικοί χάρτες - πορτολάνοι, 15ος-17ος αι.*, Αθήνα 1999, σ. 64, 77. Σύμφωνα με την άποψη του Theobald Fischer, *Sammlung Mittelalterlicher Welt- und Seekarten, Italienischen Ursprungs*, Verlag von Ferdinand Ongania, Βενετία 1886, σ. 150, θα πρέπει να του άποδοθούν άκόμη τέσσερις από τους ένέα χάρτες που συναπαρτίζουν τον μικρό άτλαντα της Άμβρουσιανής βιβλιοθήκης του Μιλάνου. Πρβλ. Τόλιας, *ό.π.*, σ. 44.

2. Στέφανος Μακρυμύχλος, «Έλληνες χαρτογράφοι του 16ου αιώνας», *Ο Έραμιστής* 9-10 (1966), 158-162.

3. Guglielmo Berchet, *Portolani esistenti nelle principali biblioteche di Venezia*, Βενετία 1866. Gustavo Uzielli & Pietro Amat di San Filippo, *Studi Biografici e Bibliografici sulla storia della Geografia in Italia*, τ. II, *Mappamondi, carte nautiche, Portolani ed altri monumenti cartografici specialmente italiani dei secoli XIII-XVII*, Ρώμη ²1882, σ. 239. Adolf Erik Noerdenskiöld, *Periplus: An Essay on the Early History of Charts and Sailing-Directions*, Στοκχόλμη 1897. Lucia Casanova, «Inventario dei Portolani e delle Carte Nautiche del Museo Correr», *Bollettino dei Musei Civici Veneziani* 3-4 (1957), 66-67. Άννα Άβραμέα, «Η χαρτογράφηση του παράλιου χώρου», *Έλληνιστή Έμπορική Ναυτιλία (1453-1850)*, Αθήνα 1972, σ. 179-230. Της ίδιας, «Χάρτες του Αιγαίου», *Χάρτες και χαρτογράφοι του Αιγαίου*, Αθήνα 1985, σ. 22-32. Susanna Biadene, *Carte da Navigar, Portolani e carte nautiche del Museo Correr 1318-1732*, Βενετία 1990. Corradino Astengo, *Elenco Preliminare di Carte ed Atlanti Nautici Manoscritti Eseguiti nell'area Mediterranea nel periodo 1500-1700 e conservati presso enti pubblici*, Γένοβα 1996.

4. Τόλιας, *ό.π.*, σ. 35, 179.

νουν: α) τή δυτική Ευρώπη και τις δυτικές ακτές τῆς Ἀφρικής, β) τμήμα τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου με τὸ ἑλληνικὸ ἀρχιπέλαγος καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ γ) τὴν κεντρικὴ Μεσόγειο.⁵ Τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων σημειώνονται στὴ βενετικὴ τους ἐκφορὰ καὶ στὴ σήμανσή τους κυριαρχοῦν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένοβα. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν ἀπεικόνιση τῆς Βενετίας τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀποδίδεται μετὰ τὴ μορφή ποὺ αὐτὸ πῆρε, μετὰ τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τοῦ 1511, μετὰ πυραμιδοειδῆ στέγη. Τὰ παραπάνω καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ πορτογάλνος ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βενετσιάνικης χαρτογραφικῆς σχολῆς ὁδηγήσαν τοὺς μελετητὲς νὰ θεωρήσουν ὡς πιθανὸ τόπο τῆς κατασκευῆς τοῦ τῆ Βενετία.⁶

Οἱ ὑποθέσεις γιὰ τὴν ἐμποροναυτικὴ ιδιότητα τοῦ Ξενοδόχου, ἡ ὁποία τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ταξιδεύει σὲ διάφορα λιμάνια καὶ νὰ διαμένει γιὰ μικρότερα ἢ μεγαλύτερα διαστήματα στὴ Βενετία,⁷ ἐπιβεβαιώνονται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποὺ ἐκτίθενται παρακάτω. Θεωρήσαμε ἀναγκαῖα τὴ δημοσίευση αὐτοῦ τοῦ παρασχολήματος στὸ περιοδικὸ ὅπου δημοσιεύθηκε ἡ πρώτη ἀναφορὰ στὸ ἔργο του (βλ. σημ. 2), προκειμένου νὰ καλυφθοῦν κάποια κενὰ στὴ βιογραφία τοῦ Ξενοδόχου. Οἱ πληροφορίες ἀντλήθηκαν ἀπὸ τὰ νοταριακὰ κατὰστιχα τῶν Γ.Α.Κ., Ἀρχείων Νομοῦ Κερκύρας, στὸ πλαίσιο ἔρευνας γιὰ διδακτορικὴ διατριβὴ με θέμα τὸ ἐμπόριο τῆς Κέρκυρας στὸ πρῶτο μιστὸ τοῦ 16ου αἰώνα. Τὰ νεότερα στοιχεῖα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὰ κερκυραϊκὰ ἀρχεῖα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τεκμηριώσουμε τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἰωάννη Ξενοδόχου στὴν περίοδο 1511-1530.

Σχετικὰ μετὰ τὸν Ἰωάννη Ξενοδόχο ἐντοπίστηκαν ὀκτὼ νοταριακὰ ἔγγραφα ποὺ καλύπτουν τὴν περίοδο 1511-1530.

Τὸ 1511 ὁ Ξενοδόχος ἐμφανίζεται νὰ ἔχει ὀφειλὴ πρὸς τὸν Μιχάλη Πλασχοβίτη, ὁ ὁποῖος ὀρίζει πληρεξούσιό του τὸν κύρ Κωνσταντῖνο Πλασχοβίτη γιὰ νὰ τὴν εἰσπράξει.⁸ Τέσσερα χρόνια ἀργότερα (27 Ἀπριλίου 1515) συνεταιρίζεται μετὰ τὸν Ἰωάννη Καμίτση καὶ ναυλώνουν γιὰ ἓνα ἔτος τὸ σανδάλι τοῦ μισερ Μιχέλη Ψαρσώλη.⁹ Μεσολαβεῖ ἓνα κενὸ 13 ἐτῶν, στὸ ὁποῖο ὁ Ξενοδόχος ἀπουσιάζει ἀπὸ τὶς κερκυραϊκὲς ἔγγραφες πηγές. Αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του ἀπὸ τὴν Κέρκυρα θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ἐρμηνευτεῖ ἀπὸ μιὰ ἐνδεχόμενη διαμονή του στὴ Βενετία, ὅπου τὸ 1520 σχεδίασε τὸν σωζόμενο ἄτλαντά του.

5. Ὁ.π., σ. 179, ὅπου γίνεται ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ ἔργου.

6. Ὁ.π., σ. 37.

7. Ὁ.π., σ. 37-38.

8. Γ.Α.Κ., Ἀρχεῖα Νομοῦ Κερκύρας, Συμβολαιογράφοι, νοτάριος Κωνσταντῖνος Μοναστηριώτης (M 225), φ. 200^r.

9. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 149^r.

Φτάνουμε έτσι στα 1528, όταν ο Ξενοδόχος βρίσκεται προφανώς σε ώριμη ηλικία και έχει καταξιωθεί στο χώρο του έμπορίου και της ναυτιλίας, ώστε να του ανατεθεί να κρίνει, από κοινού με τους μισέρ Αντώνιο Βικέντη και κύρ Χριστόφορο Τζαρή, τη διαφορά που προέκυψε στο συνεταιρισμό του Νικόλαου Άλαμάνου με τον δραστήριο ζωέμπορο Αντώνιο Μαρτίνο.¹⁰ Το επόμενο έτος (1529) βρίσκεται σε αντίδικία με τους μισέρ Τζώρτζη Μάικα¹¹ και κύρ Ίάκωβο Σπετζιέρη,¹² γνωστά μέλη της κερκυραϊκής κοινωνίας της εποχής. Οί τρεις αντίδικοι καταλήγουν σε συμφωνία και όρίζουν διαιτητές στη διαφορά τους τον γνωστό έμποροκαπετάνιο και ποιητή της Κέρκυρας Ίάκωβο Τριβόλη¹³ και τον Μιχάλη Κοκέρη.

Το επόμενο στοιχείο χρονολογείται στα 1530, όταν ο κύρ Ίωαννουτζος Ξενοδόχος προσλαμβάνεται από τον πρώην μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μακάριο Παπαγεωργόπουλο (1517-1536)¹⁴ ως καπετάνιος στο πλοίο του (έναν γρίπο). Η συμφωνία προέβλεπε ότι ο Ξενοδόχος θα πραγματοποιούσε τα ταξίδια που εκείνος θα του όριζε, έναντι ετήσιας άμοιβής 26 δουκάτων σν την πορτάδα του, το δικαίωμα δηλαδή να μεταφέρει άναυλα στο πλοίο όρισμένη ποσότητα αγαθών τα όποια θα έμμεταλλεύεται ό ίδιος.

Σε άλλες τρεις ακόμη πράξεις, ό Ξενοδόχος συμμετέχει ως μάρτυρας. Οί πράξεις αυτές άφορούν σε όμολογία χρέους,¹⁵ σύσταση συντρο-

10. Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Πέτρος Σπόγγος (Σ 147), φ. 85^{r-v}.

11. Ο Μάικας εκλέγεται στους 150 της Κερκυραϊκής Κοινότητας το 1503 και το 1520. Γ.Α.Κ., Ένετοκρατία, φάκ. 5, φ. 287^r, 305^v.

12. Ο Ίάκωβος Σπετζιέρης είναι γνωστός καραβοκύρης και έμπορεύμενος στο νησί, ό όποιος μάάλιστα το 1548 εκλέγεται από μυτιληνούς έμποροκαπετάνιους στη θέση του προζένου τους στην Κέρκυρα. Βλ. Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, «Τό κοινοσουλτόν τών Μυτιληναίων στην Κέρκυρα (1548-1549)», υπό έκδοση στο περιοδικό *Έώα και Έσπερία*, τ. 4 (2000).

13. Στέφανος Κακλαμάνης, *Τριβόλης-Δεφαράνας-Βεντράμος. Τρεις Έλληνες λαϊκοί στιχογράφοί στη Βενετία του 16ου αιώνα, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή*, Άθήνα 1989, σ. 139-186. Κατερίνα Ζαρίδη, «Ο Κερκυραϊός στιχογράφος Ίάκωβος Τριβόλης», *Έώα και Έσπερία* 1 (1993), 146-189.

14. Ο Μακάριος Παπαγεωργόπουλος διετέλεσε μητροπολίτης Κορίνθου από το 1507 ως το 1517 περίπου, όποτε και τον βρίσκουμε για μία περίπου δεκαετία (1517-1527) άρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης. Το 1530 βρισκόταν στη Μονή της Άναφωνήτριας στη Ζάκυνθο. Στο ίδιο μοναστήρι ήταν ήγούμενος στις άρχές του 16ου αιώνα (μεταξύ τών έτών 1500-1507). Στο νοταριακό έγγραφο ύπογράφει ως μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, παρόλο που δέν ήταν πιά. Άπόστολος Γλαβίνας, «Μακάριος Παπαγεωργόπουλος ό από Κορίνθου μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1465;-12 Άπριλίου 1546)», *Μακεδονικά* 13 (1973), 167-177. Τήν πληροφορία όφείλω στην κυρία Μάχη Παϊζή-Άποστολοπούλου την όποια και εύχαριστώ.

15. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ύποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Άγαπητός), φ. 117^r (1515).

φίας για την αγορά κριαριῶν στην Κεφαλονιά¹⁶ και πώληση γρίπου.¹⁷

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ σκιαγραφήσουμε τὸν Ἰωάννη Ξενοδόχο ὡς τυπικὸ κερκυραῖο ἔμπορο τῆς ἐποχῆς του, ὁ ὁποῖος ἐπενδύει μικροποσὰ σὲ συμμετοχικὲς ἐπιχειρήσεις, τίς γνωστὲς συντροφίες. Συμμετέχει σ' αὐτές, ταξιδεύοντας, μὲ τίς ιδιότητες τοῦ ναύτη, τοῦ μισθωτοῦ ἢ μὲ μερίδιο στὰ κέρδη καπετάνιου, τοῦ καπετάνιου καὶ πλοιοκτῆτη, ἢ ἀκόμη καὶ τοῦ ἐμπόρου. "Ὅταν οἱ οἰκονομικὲς ἀπολαβὲς του τὸ ἐπιτρέπουν, ἀποκτᾷ ἕνα ἀεργαστήριο εἰς τὴν οἶβαν τῆς Σηλαιάς», δηλαδὴ ἕνα κατάστημα, ἢ μᾶλλον μιὰ ἀποθήκη, ὅπου φυλάσσει τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα καὶ πωλεῖ χονδρικῶς ἢ λιανικῶς. Ἀναθέτει σὲ τρίτους, νεότερους στὴν ἡλικία, νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐντολὲς του γιὰ ἀγορὰ ἢ πώληση, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπενδύει ἀπὸ τῆ στεριά σὲ ἀρκετὲς συμμετοχικὲς ἐπιχειρήσεις. Τὰ κέρδη τοῦ ἐμπόρου καὶ ἡ ἐπιρροή του ἀρχίζει νὰ ἀσκειὶ στὸν κοινωνικὸ του περίγυρο τὸν ὄθου νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐνταξίη του στὸ σῶμα τῶν πολιτῶν (cittadini) καὶ εἰδικότερα στὸ Συμβούλιο τῶν 150, πράγμα τὸ ὁποῖο τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνει τιμὲς καὶ προνόμια ἀπὸ τὴν ἀσκηση διαφόρων τοπικῶν δημόσιων ἀξιοματῶν.

Ὁ Ξενοδόχος ἀκολουθεῖ τὸ πρότυπο αὐτό, χωρὶς ὥστόσο νὰ φέρεται ἐνταγμένος στὸ Συμβούλιο τῶν 150. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀποκλείει νὰ ἦταν μέλος τοῦ σώματος τῶν ἐκλεξιμῶν, ἄρα καὶ τοῦ εὐρύτερου κύκλου τῶν λεγόμενων cittadini. Στους 150 ἐκλεγμένους τῆς Κοινότητος ὑπάρχει ἕνας συνεπώνυμός του, ὁ Εὐγένιος Ξενοδόχος, ποὺ ἐκλέγεται τὸ 1509.¹⁸ Στὰ νοταριακὰ κατὰστιχα αὐτῆς τῆς περιόδου ἐπισημαίνονται, ἀκόμη, τρία ἄλλα πρόσωπα μὲ τὸ ἐπίθετο Ξενοδόχος: ὁ κύρ Ἡλίας τὸ 1502,¹⁹ ὁ μισερ Σέβος τὸ 1513²⁰ καὶ ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται μὲ μεγαλύτερη συχνότητα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους τῆ διετία 1511-1512.²¹ Στὸ τελευ-

16. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 142^v (1515).

17. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 145^v (1515).

18. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, σ. 302^v.

19. Εἶναι μάρτυρας σὲ συντροφία γιὰ τὴν πώληση βελανιδιῶν, Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 6^r.

20. Ἀσκειὶ τὸ δημόσιο ἀξίωμα τοῦ φρούραρχου (καστελλάνου) στὸ Ἀγγελόκαστρο (castel Santangelo). Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 1, ὑποφ. 6 (νοτάριος Ἀρσένιος Ἀλεξάκης), φ. 5^r.

21. Δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ἔχει συγγενικὴ σχέση μὲ τὸν Ἰωάννη, μὲ τὸν ὁποῖο συμμετέχουν σὲ συντροφία τὸ 1511 (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 184^r). Τὸ ὄνομά του ἐμφανίζεται σὲ τέσσερις νοταριακὲς πράξεις τῆς διετίας 1511-1512. Στὶς δύο πρῶτες, τοῦ 1511, εἶναι ἀφενὸς μάρτυρας σὲ πρόσληψη καπετάνιου (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), σ. 116^r), ἀφετέρου ἐπενδύει σὲ συντροφία χρηματικὸ ποσὸ καὶ ταξιδεύει μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 115^v). Σὲ ἄλλη συντροφία

ταῖο ἔτος τοῦ 16ου αἰώνα (1600) ὑποβάλλουν ὑποψηφιότητα γιὰ τοὺς 150 ὁ Μάριος καὶ ὁ Τζουάννης Μόσχοι οἱ λεγόμενοι Ξενοδόχοι (*Mario... Zuanne Mosco detto Xenodocho*).²²

Ὁ ἔμπορος καὶ χαρτογράφος Ξενοδόχος ταυτίζεται ἄραγε μὲ κάποιον ἀπὸ τὰ μέλη αὐτῆς τῆς γνωστῆς βυζαντινῆς οἰκογένειας λογίων;²³ Ἡ ὑπόθεση εἶναι ἀρκετὰ τολμηρῆ. Ὅπως εἶναι γνωστό, στοὺς νοταριακοὺς κώδικες δὲν εἶναι ἀσυνήθιστο νὰ ἐναλλάσσονται τὰ ἐπίθετα μὲ τὰ παρωνύμια. Συμβαίνει μάλιστα γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο ἄλλοι νοτάριοι νὰ χρησιμοποιοῦν πρῶτα τὸ ἐπίθετο καὶ ἄλλοι τὸ παρωνύμιο. Ἄλλοτε χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπιθέτου μόνον τὸ παρωνύμιο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο. Τὸ 1503 ἐκλέγεται στὸ Συμβούλιο τῶν 150 ὁ Ἰωάννης ἢ Τζουάννης Μόσχος ὁ «ἀρωματάριος»²⁴ (φαρμακοποιὸς-ἀρωματοποιός). Τὸ κοινωνικὸ κύρος ποὺ ἀπορρέει καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα του θὰ τὸν ἀπέτρεπε ὅπωςδῆποτε ἀπὸ κάποιες χειρωνακτικὲς ἐργασίες. Ὡστόσο ἡ ἐπαγγελματικὴ αὐτὴ ιδιότητα δὲν ἦταν ἀσυμβίβαστη μ' ἐκείνη τοῦ ἐμπόρου. Ἐμποροί, ἔστω κατὰ περίσταση, εἶναι λίγο πολὺ ἢ πλειοψηφία τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κέρκυρας. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ ἀρωματοποιοί, εἴτε ταξίδευαν οἱ ἴδιοι γιὰ ν' ἀγοράσουν τὰ ἀναγκαῖα ἢ νὰ κερδίσουν χρήματα ἐμπορευόμενοι ὅτιδῆποτε, εἴτε ἀνέθεταν σὲ τρίτους τὴν ἀγορὰ εἰδῶν πολυτελείας, τὰ ὁποῖα στὴ συνέχεια πωλοῦσαν στὰ ἐργαστήριά τους.

Γνωρίζουμε ἐξἄλλου ὅτι ἡ γνωστὴ σπαρτιατικὴ οἰκογένεια τῶν Μόσχων, ποὺ ἐκπροσωποῦνταν ἀπὸ τὸν πατέρα Ἰωάννη καὶ τοὺς γιοὺς Δημήτριο καὶ Γεώργιο, δὲν ἦταν ἡ μοναδικὴ οἰκογένεια Μόσχων στὴν Κέρκυρα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ ἀπαντᾷ σὲ κερκυραϊκὰ νοταριακὰ ἔγγραφα ἤδη ἀπὸ τὸ 1473.²⁵ Εἶναι ἐξἄλλου γνωστὸ ὅτι στὸ νησί ζοῦν

τοῦ ἴδιου ἔτους συμμετέχει στὸ ταξίδι. Τὸ 1512 ταξιδεύει μὲ δύο συντροφίες (Γ.Α.Κ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Γ 11), φ. 184^{r-v}). Στὴ δευτέρη ὁμολογεῖ χρέος 5 δουκάτων πρὸς τὸν Πέτρο Βρανά, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἰωάννη Καρτινὸ (Γ.Α.Κ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Γ 11), σ. 113^v).

22. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, φ. 32^r.

23. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Μόσχων καὶ τὴ γενικότερη πνευματικὴ κατάσταση στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰώνα βλ. Ἑλλη Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου, «Ἡ πνευματικὴ κατάσταση στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ 15^{οῦ} αἰώνα. Μία προσπάθεια ἀνασύνθεσης», *Κερκυραϊκά*, σ. 218-237. Ἐπίσης, Γεράσιμος Η. Πεντόγαλος, «Γεώργιος Μόσχος, Νοτάριος Κέρκυρας στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 15^{οῦ} αἰώνα (Νεότερα Στοιχεῖα)», *Πρακτικὰ Ἀ' Πανιωνίου Συνεδρίου*, τ. Α', *Κερκυραϊκά Χρονικά* 23 (1980), 293-302. Γιώτα Τζιβάρια - Σπύρος Καρύδης, «Ἐγὼ Γεώργιος ὁ Μόσχος δημόσιος νοτάριος τῶν Κορυφῶν ἔγραψα», *Ἱστορ* 6 (1993), 19-27.

24. Κατερίνα Ζαρίδη, «Φαρμακεῖα-Ἀρωματοποιεῖα στὴν Κέρκυρα τὸν 16ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰώνα», *Λωδῶνη* 24, τχ. 1 (1995), 118.

25. Πεντόγαλος, *ὁ.π.*, σ. 299-300. Πρβ. Ἰωάννης Κονιδάρης - Γεώργιος Ε. Ροδολάκης, «Οἱ πράξεις τοῦ νοταρίου Κερκύρας Ἰωάννη Χονδρομάτη (1472-1473)», *Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου Ἐρεῖνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 32 (1996), 183.

αυτή την περίοδο αρκετοί αντιγραφείς, στην πλειοψηφία τους πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη και την Πελοπόννησο αλλά και ντόπιοι, και ότι υπήρχαν αρκετές σημαντικές βιβλιοθήκες και αντιγραφικά εργαστήρια. Ζώντας σ' αυτή την παράδοση ο Ιωάννης Ξενοδόχος, μέλος Ύψως κάποιας από τις οικογένειες τῶν Μόσχων τῆς Πελοποννήσου, απέκτησε ὅλα τὰ ἐφόδια ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ σχεδιάσει τὸ 1520 τὸν καλαίσθητό του ἄτλαντα, τὸν ὁποῖο ἡ παλαιογραφικὴ μελέτη συνδέει μὲ τὰ ἀντιγραφικὰ ἐργαστήρια τῆς Κέρκυρας.²⁶

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ

ΟΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗ "ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΘΟΡΑΣ" (1674)

ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ μέσα στὸ ὁποῖο διαμορφώθηκαν οἱ σχέσεις φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης στὸν νεοελληνικὸ πνευματικὸ χῶρο τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος, μὲ στόχο τὴν κατανόηση τῶν ἐπὶ μέρους πτυχῶσεων τῆς περιπατητικῆς καὶ τῆς νεότερης σκέψης, εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσω, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἐλάχιστα γνωστὰ χειρόγραφα κείμενα ποὺ ἄπτονται τῆς παραπάνω θεματικῆς, καὶ ἓνα χειρόγραφο ὑπομνηματιστικὸ κείμενο τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ (μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος - 1725) ποὺ ἐπιγράφεται «Εἰς τὰ τοῦ φιλοσόφου περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Διαλέξεις». Ἔχει συγγραφεῖ στὴ Βενετία τὸ 1674 καὶ παραδίδεται ἀπὸ τὸν κώδικα ἀρ. 87 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Πρόκειται γιὰ «τεῦχος χάρτινον ἐκ φύλλων 110... οὗ τὸ κείμενον ἐν μιᾷ τῶν σελίδων ἐκάστη μονόστηλον ἐκ γραμμῶν 21», ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Ἄθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, καὶ εἶναι «αὐτόγραφος κῶδιξ Γεωργίου τοῦ Σουγδουρῆ». «Ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ κόσμημά τι ὑπάρχει φιλόκαλον, τὸ δὲ τοῦτο περιέχον ἐν ἑαυτῷ φύλλον ἔχει καὶ τὸ σημείωμα τὸδε: Ἐκ τῶν τοῦ διδασκάλου Ἄ[να]-νίου ἀφιερῶθη τῷ Παναγίῳ Τάφῳ κατὰ τὸ αψο^{ον} [= 1770] ἔτος, καὶ πᾶς τις τὰς προγεγραμμένας θύραθεν ἀρὰς ἀναγνώτω'».¹

Ἄρχῃ (φ. 1α): «Ἐπει μὲν ὁ τῆς φύσεως μύστης ἀδύτων ἐν τῇ τῶν περὶ Οὐρανοῦ ἐκδόσει, τὸ ἐν τῶν τοῦ φυσικοῦ σώματος εἰδῶν, τὸ οὐράνιον ἀμέλει καὶ φθαρτὸν ἐξηκριβώσατο, καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τὴν ἀκροτάτην θέαν, καὶ μάλιστα τὴν γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ σώματος τῷ κοινῷ τῶν ἀν-

26. Τόλιμας, ὁ.π., σ. 179.

1. Βλ. Ἄθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἡτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὁρθοδόξου Πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, Τόμος 4, Ἐν Πετρούπολει 1899, σ. 94-95.